

Олександр СТРОКАЛЬ, канд. філол. наук, асист.
ORCID ID: 0000-0002-9229-2711
e-mail: o.strokal@knu.ua
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ МАТИ В ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ОЛЕКСІЯ ДОВГОГО

Вступ. Знання людини про довкілля існують у людській свідомості у вигляді певних ментальних утворень, які називають концептами. Концепт МАТИ у поетичній картині світу ліричного героя формує унікальний концептуальний простір, оскільки поєднує в собі як численні колективні традиційні уявлення, так й індивідуально-авторську його інтерпретацію. У поетичній мові зазначений концепт реалізується через актуалізацію його ознак смисловими компонентами лексеми "мати".

Актуальність. Лексеми на позначення смислових компонентів лексеми "мати" виступають унікальним мовним матеріалом, у якому відображено колективний досвід людства та етносу. У поетичному тексті такі одиниці є виразниками авторського стилю. **Мета:** охарактеризувати особливості лінгвальної експлікації концепту МАТИ та пов'язаних із ним ознак і реалій на матеріалі поетичних текстів Олексія Довгого. **Завдання:** розглянути граматичні, семантико-стилістичні індивідуально-авторські характеристики уживання мовних одиниць на позначення як самого концепту МАТИ і його ознак, так і низки асоційованих із ними образів.

Методи: загальнонаукові (описовий із прийомами аналізу й синтезу, індукції і дедукції, класифікації і систематизації); спеціальні лінгвістичні (концептуальний аналіз, лінгвостилістичний та лінгвопоетичний аналіз).

Результати. У статті наголошено на особливій ролі вербалізаторів у відображенні різного типу ознак концепту МАТИ в поетичному тексті. На основі мовного матеріалу досліджено найбільш уживані актуалізації відповідних ознак, представлених смисловими компонентами лексеми "мати". Одиниці-експлікатори таких компонентів було проаналізовано за їхніми граматичними та семантико-стилістичними особливостями. У дослідженні зазначено, що актуалі-

зація концепту МАТИ в поетичній мові автора відбувається завдяки уживанню простих і складних іменникових одиниць і похідних від них, а також завдяки введенню лексем, які в контексті створюють художні образи, асоційовані з відповідними семантичними компонентами.

Висновки. Автор статті обґрунтував важливість уживання в поетичному тексті лексем на позначення смислових компонентів лексеми "мати". Дослідником було акцентовано на авторській манері одночасної актуалізації кількох смислових компонентів лексеми "мати", що дозволяє поету більш точно передати оцінку та значущість відповідних реалій у картині світу ліричного героя.

Ключові слова: *мати, концепт, символ, сакральний локус, мовна картина світу, поезія Олексія Довгого.*

Вступ

Знання людини про довколишню дійсність існують у вигляді абстрактних ментальних утворень, пов'язаних між собою тією чи іншою сферою діяльності. Такі утворення науковці здебільшого називають поняттями чи концептами. У сучасній лінгвістиці прийнято розрізняти ці два терміни, хоча історично за терміном *концепт* було закріплено значення 'поняття' (Ніка, 2013, с. 211–212). Щодо причини такої розмитості у тлумаченні розгляданого терміна, то, як зазначає І. Хоменська, вона полягає в різних позиціях дослідників у підході до дефініції. Так, за словами науковиці, частина лінгвістів пов'язує аналізований термін із латинським словом "conceptus" 'поняття, уявлення, думка', частина – зі словом "conceptum" 'зародок, зернятко'. На думку дослідниці, саме остання дефініція найбільш повно відображає сутність поняття "*концепт*" (Хоменська, 2016, с. 19). На тлумаченні концепту як певного зародка також наполягає М. Полюжин, який зауважує, що *поняття* мислиться своєрідним конструктом – певним логічним чи інтелектуальним утворенням, тоді як *концепт* – реконструктом, результатом відтворення й відновлення задуманого – того, що перебуває в зародковому стані комунікантів (Полюжин, 2015, с. 215).

Історично розгляданий термін виник у латинській мові в період XI–XII ст., звідки інтегрувався в логіку, а з XIX ст. починає активно використовуватися в інших науках, зокрема у мовознавстві, куди його ввів 1928 року С. Аскольдов. Проте, як

зазначає І. Хоменська, досить довго не міг адаптуватися в лінгвістичній парадигмі внаслідок несумісності мовознавчого та філософського підходів (Хоменська, 2016, с. 20). Сьогодні *концепт* виступає міждисциплінарним поняттям, до якого апелюють на теренах філософії, математики, логіки та інших наук. Особливе місце означений термін займає в студіях, присвячених проблемам когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології (Т. Вільчинська, І. Голубовська, А. Загнітко, В. Іващенко, В. Кононенко, Л. Лисиченко, Л. Масенко, М. Полюжин, Т. Радзівська та ін.).

З огляду на широку сферу застосування та різноплановість підходів до дефініції, в українському мовознавстві нині представлено низку тлумачень згаданого поняття. Зважаючи на специфіку аналізованого матеріалу в нашому дослідженні, вважаємо за доцільне послуговуватися визначенням І. Хоменської, на думку якої концепт постає одиницею ментального рівня, що нею оперує представник певної культури в процесі мовомислення та пізнання, яка відображає картину світу в людській психіці та має вигляд "згустків" знання, набутого в процесі теоретичної та емпіричної когніції; психоментальне утворення, що відбиває уявлення про світ через образи, уявлення, асоціації, поняття та ставлення до них, динамічна одиниця, характерна як для окремого індивіда, так і для колективу представників певної культури (Хоменська, 2016, с. 22).

Що стосується об'єктивації концепту, то, як зазначає Т. Вільчинська, науковці розглядають можливості його вираження як лінгвальними, так і екстралінгвальними засобами. З-поміж власне мовних науковці виокремлюють лексичні, фразеологічні, паремійні одиниці, сполуки слів, речення та тексти (Вільчинська, 2017, с. 110). Зауважимо, що, на нашу думку, актуалізація концепту в тій чи іншій комунікативній ситуації, експлікація його образно-понятійних та ціннісних особливостей разом із активізацією у свідомості реципієнта асоціативно близьких йому гештальтів, фреймів та сценаріїв забезпечується одночасною кореляцією в часопросторовому континуумі словесних формул і знаків із паравербальними (мімікою, жестами, інтонацією, атрибутами темпусу і локусу).

Сукупність усіх мовних засобів, за допомогою яких концепт репрезентується, називають номінативним полем концепту, "яке включає одиниці різних частин мови та відрізняється від традиційної стратифікації лексичної системи національної мови – лексико-семантичної групи, лексико-семантичного поля, лексико-фразеологічного поля, синонімічного ряду, асоціативного поля – тим, що воно має комплексний характер й охоплює всі перелічені типи структур" (Вільчинська, 2017, с. 110). Зауважимо, що до номінативного поля концепту включають як системні, так і okazіональні, випадкові й індивідуально-авторські номінативні засоби, роль яких для когнітивної інтерпретації та побудови концептуальної моделі важко переоцінити (Добрушина, 2023, с. 18).

У художньому тексті, власне тексті поетичному, який став об'єктом нашого дослідження, концепт набуває особливої ваги та якості, оскільки виступає, за словами К. Голобородька, продуктом індивідуально-авторської творчої уяви митця, який конструє свою нову реальність відповідно до власного світобачення та внутрішніх інтенцій (Голобородько, 2010, с. 49). Як зазначає І. Сидоренко, інтерпретація та осмислення тексту відбувається саме шляхом пошуку репрезентативних засобів концепту, довкола якого автор вибудовує всю змістову архітектуру тексту і в якому втілює головну ідею, роблячи тим самим його визначальною категорією (Сидоренко, 2018, с. 118).

Якщо вести мову про концепт МАТИ як складник макроконцепту РОДИНА та один із ключових компонентів індивідуальної і колективної мовних картин світу, то зауважимо, що його авторська вербальна експлікація у системі художньо-поетичних образів тексту, зорієнтованого передусім на українськомовну аудиторію, матиме вигляд унікального творчого синтезу національно і культурно маркованого семантичного наповнення та індивідуального, детермінованого психоемоційним досвідом ліричного героя автора.

Саме тому вважаємо, що дослідження індивідуально-авторського мовного відображення концепту МАТИ та з'ясування його смислових репрезентантів у поетичному тексті

Олексія Довгого є надзвичайно **актуальним**, оскільки дозволить простежити особливості індивідуально-авторського поетичного сприйняття культурно значимого поняття в усій сукупності його понятійних, образних та ціннісних складників, осмислених через призму поетичного слова.

Огляд літератури. У сучасних лінгвістичних дослідженнях простежуємо поліаспектний підхід до вивчення концепту МАТИ. Зокрема, його виокремлюють як компонент більших і складніших структур – макроконцептів, з-поміж яких часто зазначають СІМ'Ю (Яковлева, 2009) та ЖІНКУ (Сукаленко, 2010). Також означену одиницю розглядають у тісному взаємозв'язку концептами – МАТЕРИНСТВО та ДИТИНА.

Так, у студіях В. Яковлевої представлено аналіз особливостей структурно-семантичного моделювання концепту МАТИ як компонента лексико-семантичної групи *сім'я* за допомогою аналізу семантичного простору слова, до якого залучено сукупність усіх його значень, реалізованих в етимологічному, семантичному, словотвірному та синтагматичному напрямках. Т. Сукаленко на прикладі метафоричних номінацій як засобів концептуалізації жінки в українській лінгвокультурі фіксує концептуалізацію ознаки *жінка-мати* в структурі мікроконцепту "Соціальні характеристики", що, на її думку, зумовлено архетипністю образу *жінки-матері* в українській культурі.

Кореляція означеного концепту із концептом МАТЕРИНСТВО у низці досліджень є цілком виправданою передусім давніми фольклорними уявленнями, у яких на жінку покладена велика місія продовження людського роду, "і від готовності жінки виконати цю місію, від усвідомлення нею значущості статусу матері залежить не тільки фізичне і духовне здоров'я дитини, а й фізичне та духовне здоров'я нації в цілому", – зауважує С. Бартіш. Дослідниця також наголошує на тісному взаємозв'язку концептів МАТИ й ДИТИНА, що зумовлено роллю матері стосовно дитини – саме мати бере участь у формуванні перших уявлень дитини про світ, саме вона постає носієм необхідного для дитини знання і саме в дитячому віці авторитет матері в очах дитини максимально непохитний (Бартіш, 2011, с. 194).

Зауважимо, що в більшості закордонних досліджень концепт МАТИ також аналізують крізь призму асоційованого з ним концепту МАТЕРИНСТВО. Так, особливості експлікації останнього розглядають передусім у соціальній сфері (Mcquillan, 2008), (McRobbie, 2015), педагогічній (Cino, 2020), у засобах масмедіа (Barak-Brandes, 2016), а також у художніх текстах (Gogoladze, & Barbakadze, 2023).

У поетичному світі Олексія Довгого концепт МАТИ є своєрідною віссю, довкола якої автор вибудовує оригінальний міфопростір, наповнюючи його низкою власних образів, які, маючи відповідне лінгвальне втілення, поетично корелюють, реалізуючи залежно від контексту ту чи іншу смислову репрезентацію концепту. Така авторська актуалізація дає можливість доповнити, тим самим художньо увиразнивши, семантичну структуру лексичного значення слова "мати" низкою компонентів, частина з яких хоч і є доволі поширеними в поетичному мовленні інших митців слова (Асмаковська, 2024), проте в розгляданих текстах набувають індивідуально-авторських конотацій та смислів.

Отже, **об'єктом** нашого дослідження стали лексеми-репрезентанти концепту МАТИ в поетичних текстах Олексія Довгого, зібраних у чотиритомному виданні. **Предметом** аналізу є розгляд особливостей мовної експлікації смислових компонентів лексичного значення слова "мати", які беруть участь у творенні відповідних концептуальних ознак.

Мета статті – з'ясувати особливості використання О. Довгим мовних одиниць, їхнього поетично-авторського поєднання у структурі віршового тексту з метою створення художньо-поетичних образів *матері* з різною аксіологією як текстових виразників розгляданого концепту в сукупності його оцінок та ознак. Поставлена мета передбачає виконання таких завдань: з'ясувати індивідуально-авторські особливості мовної репрезентації смислових компонентів лексичного значення слова "мати", визначити роль цих компонентів у створенні контекстуальних художньо-поетичних образів, підкреслити важли-

вість художнього контексту для семантичної інтерпретації компонентів – експлікантів ознак аналізованого концепту.

Методи

Загальнонаукові (описовий із прийомами аналізу й синтезу – пошук мовних репрезентантів концепту МАТИ, його основних ознак та побудова на їхній основі світоглядної моделі ліричного героя; індукції і дедукції – висновок про вагому роль реалій, пов'язаних із концептом МАТИ, у формуванні його основних ознак і характеристик у картині світу ліричного героя; класифікації і систематизації – розподіл і співвіднесення вербалізованих реалій із відповідними смисловими компонентами лексичного значення слова "*мати*"). Спеціальні лінгвістичні (концептуальний аналіз, лінвостилістичний та лінгвопоетичний аналіз – визначення представлених у поезії концептів-образів на зразок МАТЕРІ, ЖІНКИ, ЗЕМЛІ, ПРИРОДИ, ДИТИНИ та дослідження стилістико-конотативних особливостей функціонування їхніх вербалізаторів).

Результати

У поетичній картині світу Олексія Довгого постать матері виступає одним із центральних, можна сказати, стрижневих образів, на основі яких ліричний герой поета вибудовує власну систему світобачення, оцінок, переживань та сюжетно-поведінкову прагматику. Жіночі образи, які контекстуально беруть участь у цьому, входять до ядра і периферії аналізованого концепту. Для того, щоб максимально точно описати його зміст, слід розглянути всі семантичні особливості контекстних реалізацій пов'язаних із ним лексичних одиниць (Скаб, 2008). Для початку наведемо тлумачення слова "*мати*" у лексикографічних джерелах: "1. Жінка стосовно дитини, яку вона народила. // Жінка, що має або мала дитину. // *перен.* Про що-небудь дуже близьке, рідне. <...> 2. Самиця стосовно своїх малят" (Білодід та ін., 1973, с. 647–648). Як бачимо, наведені дефініції вміщують лише такі ознаки концепту МАТИ, як **'та, яка дає життя'** й **'та, яка є близькою / рідною'**. Зрозуміло, що вказані атрибути є базовими для картини світу українців, проте далеко не вичерпують усієї номенклатури передбачуваних

характеристик. Якщо ж мова йде про індивідуально-авторську рецепцію розгляданого концепту, то не можна виключати також і додаткових, контекстуально зумовлених його ознак.

У поетичних текстах О. Довгого зустрічаємо мовні одиниці, які беруть участь в актуалізації низки додаткових семантичних елементів лексеми "мати", а власне в експлікації ознак відповідного концепту, з-поміж яких виділяємо: 'та, яка є Берегинею роду/народу', 'та, що дає життя', 'та, яка є близькою/рідною', 'та, яка асоціюється з Батьківщиною', 'та, яка піклується', 'та, яка асоціюється з природою', 'та, яка виконує соціальну роль дружини', 'та, яка є духовним наставником/авторитетом', 'та, яка асоціюється з працею', 'та, яка є найвищою цінністю', 'та, яка асоціюється з цілим світом', 'та, яка асоціюється із совістю', а 'та, яка виконує соціальну роль стосовно дітей'.

Що стосується вербальних маркерів-експлікантів означеного концепту, то, як показало проведене дослідження, актуалізація концепту МАТИ в поетичній мові О. Довгого забезпечується уживанням переважно іменникових лексем "мама", "мати", "матір" а також похідними від них. З-поміж похідних можемо назвати іменникові (*земля-мати, ма, мамочка, материнство, матуся, жінка-мати, мати-природа, мати-Україна, матір-земля*) та прикметникові (*мамина, материн, материнський*), а також іменникові та прикметникові словоформи зазначених лексем. Принагідно додамо, що іменник "няня" практично не вживається в авторських контекстах.

Зауважимо, що наведені вище вербальні одиниці в кожному конкретному поетичному тексті Олексія Довгого актуалізують концепт МАТИ разом із однією чи кількома його ознаками, які в мові репрезентовані у вигляді згаданих семантичних компонентів лексеми "мати". Одним із найпоширеніших, з огляду на кількість слововживань, є семантичний компонент **'та, яка є Берегинею роду/народу'**. Звернімо увагу на те, що для ліричного героя Олексія Довгого аналізована ознака концепту часто пов'язується в його мовній картині із образами дитинства, які здатні викликати приємні спогади, асоційовані із, можна сказати, терапевтично-сакральним для нього хронотопом, по-

рівняймо: "Здрастуй, *рідна* моя *тополе!* / Здрастуй, *рідний* батьківський дім! <...> Тут мене колихала *мати*, / Тут я так, як *пташина*, жив. / Тут, схилившись над саму *хату*, / Наді мною *кленок* кружив. / Тут казки всіх дібров і поля / Часто сходилися до нас" (Довгий, 2009с, с. 276). У розгляданому контексті простежуємо використання митцем таких лексем, як "тополя", "пташина", "хата", "кленок", які допомагають поетові не лише створити промовисту візуалізацію спогадів ліричного героя, а й постають своєрідними семантично значущими компонентами, здатними контекстуально наповнити промовистими образами-символами сакралізований героєм локус, асоційований із поетично-художнім Раєм, у якому активним суб'єктом постає мати. Одним із традиційних атрибутів Раю у народних віруваннях часто виступає дерево, яке утворює центральну вісь потоку божественної енергії, що пов'язує природний і надприродний світи (Трессидер, 1999, с. 75). Так званий "вертикальний контекст" аналізованого тексту, структурований лексемами "тополя" і "кленок", уживаними на початку, в середині і в кінці тексту, дозволяє говорити про авторську реалізацію мотиву Світового Дерева, який, однак, увиразнюється контекстуально-авторським символізмом – так, тополя, яка традиційно асоціюється із молодю жінкою (Жайворонок, 2006), внаслідок контекстуального вживання лексеми "мати" та порівняння "я так, як пташина, жив" починає асоціюватися із матір'ю ліричного героя, стосовно якої останній інтерпретує себе птахом, який живе в гіллі тополі, тобто перебуває під її захистом. Також митець вводить образ клена, який, імовірно, є проекцією ліричного героя, на користь чого свідчить уживання суфікса **-ок-** зі зменшено-пестливою семантикою у слові "кленок", що може вказувати на молодий (дитячий) вік, та контекстуальне використання ад'єктивів "рідна / рідний". Мотив ідилічного і почасти казкового локусу посилюють відповідні лексичні актуалізатори – "казки всіх дібров і поля". Отже, О. Довгий, створивши за допомогою низки вербалізованих образів мотив Раю і контекстуально пов'язавши його образом матері та її художньо-поетичною еманациєю, наділяє в такий спосіб

останню божественними рисами Березині роду, що дозволяє активувати відповідний семантичний компонент згаданої лексики.

Зауважимо, що асоціація образу матері як Березині із образом терапевтично-ідилічного локусу в поетичному ідіостилі О. Довгого інколи посилюється шляхом уведення в контекст мовних одиниць на позначення порожнього дому / хати, яка за відсутності в ньому матері оцінюється ліричним героєм як небажана для відвідування (*Тільки ж як іти мені до хати*) та, ймовірно, мислиться патогенним локусом, порівняймо: "*Ой тополі, милі тополята! / Я ж без вас на світі сирота. / Тільки ж як іти мені до хати, / Що стоїть без матері пуста?*" (Довгий, 2009с, с. 164). Таке бачення взаємозв'язку означених образів цілком традиційне – у народних уявленнях хата виступає символом Всесвіту, Батьківщини, рідної землі, безперервності роду, тепла, затишку, святості, добра й надії, материнської любові, захисту й допомоги (Коцур, Потапенко, Куйбіда, 2015, с. 825), а тому відсутність у ній одного зі стрижневих елементів (тут – матері), який, по-суті, і визначає її основні характеристики, зумовлює у свідомості ліричного героя втрату нею функції терапевтичного локусу, що маркується уживанням аф'ективної лексики "*пуста*".

У текстах автора така ознака розгляданого концепту, як **'та, що дає життя'** актуалізується часто шляхом контекстуального поєднання його прямих вербальних експлікантів типу "*мама*", "*мати*", "*матір*", "*матуся*" з лексемами-вербативами, які у своїй семантичній структурі містять часто метафоричну вказівку на аналізовану ознаку (*відкрити світ, виводити на дорогу (життя), вивести у світи, народити життя, родити світ, перенести з Раю (у земний світ)*) – як бачимо, тут мати у свідомості ліричного героя мислиться активним діяльним суб'єктом, порівняймо: "*Радій, що світ тобі відкрила мати, / Що й ти побачив юний вік Землі...*" (Довгий, 2009b, с. 175); "*І мати від родинного порога / виводить вперше сина на дорогу...*" (Довгий, 2009b, с. 359); "*Я сходив цю дорогу багато разів. / По ній вивела мене у світи мама. / До матері я повертався все життя*" (Довгий, 2009d, с. 103); "*Ти маєш вроджену мужність –*

скрізь і в усьому бути жінкою, / бути матір'ю. / Ти **народила** не одне **життя**" (Довгий, 2009d, с. 206); "Я колись не вернусь. Не вернусь туди, / Де живуть солов'ї, де летять поїзди... / Де в тумані ночей зріє світло зорі, / Де з важкої сльози **родять світ** матері..." (Довгий, 2009b, с. 317); "Я народивсь під знаком **перевесла** / В серпневу ніч жорстокої доби. / Мене матуся з **Раю** **перенесла** / У **світ неправди** й мовила: "Люби!"'" (Довгий, 2009с, с. 56).

Особливої уваги варті тексти, у яких означений мотив не має конкретних вербально-процесуальних маркерів, а реалізується шляхом введення в контекст лексем, семантика яких є асоціативно йому близькою, порівняймо: "Не раз косив я жито на віку, / Не раз із поля повертався надвечір. / Я знаю, пахне зерно на току / Хлібиною із маминої печі" (Довгий, 2009а, с. 346). Як бачимо, лексеми "косив", "повертався" допомагають митцеві у доволі стислій формі шляхом актуалізації низки художньо-поетичних асоціацій зобразити життєвий шлях ліричного героя, сповнений складнощів та випробувань, і за допомогою вербатива-експліканта одоративних відчуттів "пахнути" актуалізувати у свідомості читача своєрідний "перехід" до сакрального локусу, де народжується життя. Уживання лексем "хлібина" та "піч" відіграє в розгляданому тексті ключову роль. Так, хліб в українській обрядовості символізував добробут, гостинність, хлібосольство, культурні, первісні здобутки, астральну тріаду, місяць, сонце, Господа, людське життя, святість, радість, щастя, здоров'я та багатство; за звичаєм випічкою хліба займалися жінки (Коцур, Потапенко, Куйбіда, 2015, с. 831). Піч, як зазначає В. Жайворонок, є символом материнського першопочатку, непорушності родини, неперервності життя, рідної хати, батьківщини, який здавна став ритуальним, культовим як родинний вітвар, де знаходяться боги родинного вогнища (Жайворонок, 2006, с. 456).

Тож, ужиті автором субстантиви "хліб", "піч" та ад'єктив "мамина" покликані художньо концептуалізувати для ліричного героя довколишній простір, пов'язавши його з концептом МАТИ, маркованим ознакою 'та, що дає життя'.

"...Люби мене так, / як мати любить свою дитину" (Довгий, 2009d, с. 201), – фраза, яка, на нашу думку, здатна максимально ємно виразити авторську художньо-поетичну настроєвість, що нею супроводжуються численні образи та мотиви, асоційовані з експлікацією ознаки розгляданого концепту 'та, яка є близькою/рідною'. Вказана ознака у свідомості ліричного героя тісно пов'язана з образом матері – у численних авторських контекстах її представлено через мотив нерозривного зв'язку між героєм і матір'ю, який виявляється у прямих та метафорично-образних іменниково-прикметникових номінаціях як традиційних (*поклик батькової хатини, обійми*), так і власне авторських образів (*трояндовий куц, трояндовий келих*). Особливо виразно означений зв'язок представлено в поезії "**Моє дитинство було шибочкою малесенького...**", де, окреслюючи за допомогою лексем "дитинство" та "зрілість" відповідні вікові періоди, автор актуалізує мотив постійного зв'язку ліричного героя з матір'ю. Ад'єктив "*трояндовий*", який виступає складником сполук слів "*трояндовий куц*" та "*трояндовий келих*" актуалізує у свідомості читача-реципієнта образ трояндового куца, який, з одного боку, постає своєрідною поетичною проекцією самого ліричного героя, а з іншого – тісно пов'язаний із образом матері, порівняймо: "*Моє дитинство було трояндовим куцем, / який вільготно ріс на причілку / і рясно завітав на радість моїй матері*" (Довгий, 2009d, с. 100). Як зазначає В. Жайворонок, "троянда <...> панує над усіма іншими квітками ("цар-квітка"); червона й біла троянда – символ кохання й побрання, жовта – символ розлуки; її зелень – це радість, колючки – печаль, квіти – слава; вінок із троянд символізує життя; народна назва *повна рожса* символізує дівочу красу і молодість" (Жайворонок, 2006, с. 608). Проте, як бачимо з контексту, тут згаданий символ набуває цілком іншого – авторського значення. Подальше розгортання поетової фабули трансформує характеризований образ: матір, виступаючи в авторському контексті своєрідним деміургом, трансформує його у Всесвіт, наповнюючи казковими мотивами, на які вказують прикметникова (*чарівний*) та низка іменникових лексем (*неспо-*

діванки, таємничості), порівняймо: *"Із матеріної оповіді куц троянд ставав чарівним / світом, сповненим всіляких несподіванок / і таємничостей..."* (Довгий, 2009d, с. 100). Тут шляхом уведення конструкції на позначення мовлення *"материна оповідь"* автор актуалізує охарактеризовану вище ознаку концепту МАТИ **'та, що дає життя'**, та створює своєрідну художню паралель-асоціацію із прецедентною фразою *"спочатку було Слово"*, наділяючи тим самим означений концепт ознакою божественності, що, у свою чергу, репрезентує таку його ознаку, як **'та, яка є найвищою цінністю'**. У контексті сказаного звертає на себе увагу опис Дж. Трессідером символіки образу троянди в християнстві, де він уособлював *"Троянду Небес – Діву Марію"* (Трессідер, 1999, с. 309). У прикінцевих рядках поезії автор, уживаючи метафоричні конструкції на кшталт *"трояндовий келих матеріної душі"*, художньо увиразнює мотив вічного зв'язку між сином та матір'ю порівняймо: *"Дитинство було трояндовим кущем. / Зрілість стала трояндовим келихом / матеріної душі"* (Довгий, 2009d, с. 100).

Значущість для ліричного героя зв'язку з матір'ю найбільш повно розкривається у вірші **"Матері"**, де її смерть зупиняє життя цілого Всесвіту для нього та породжує відчуття глибокої печалі, що репрезентують відповідні дієслівні метафори *"заніміло поле"*, *"поглухли клени"*, *"зупинилось сонце"* – читаємо: *"Заніміло поле і поглухли клени / В день той, як не стало матері у мене. / Зупинилось сонце у своєму русі / В день той, як не стало у мене матусі"* (Довгий, 2009с, с. 118–119).

Семантичний компонент лексеми *"мати"* **'та, яка асоціюється з Батьківщиною'** реалізовано в авторських текстах як шляхом власне прямих прикладкових (*мати-Україна, матір-земля*) і прикметниково-іменникових номінацій (*батькова земля*), так і контекстуальним поєднанням лексем *"мати"*, *"матір"*, *"матуся"* з низкою лексем, асоціативно пов'язаних із зазначеним компонентом (*душа, мелодія, слово, усмішка*), наприклад: *"Мелодії світів обсіли наші хати, / Але нема тії, яку співала мати"* (Довгий, 2009а, с. 195), або ж: *"Не прийму чужого слова, бо зраджу своє. / Не візьму чужої посмішки, бо*

вона не моя. / Помру з душею матері. / Помру із словом матері. / Помру із усмішкою матері" (Довгий, 2009d, с. 151).

Вартий уваги, на нашу думку, в цьому контексті вірш "Україні", у якому маємо типову для поезії О. Довгого одночасну актуалізацію кількох ознак концепту МАТИ. Так, експлікацію розгляданої вище ознаки забезпечують: назва вірша "Україні", ужита поруч із рядками "Тебе ж для мене вже не буде вдруге, / Як другої матері не бува" (Довгий, 2009с, с. 25), та пряма номінація "матуся" – у порівняльній конструкції. Водночас використання поетом лексем "совість" і "душа" актуалізують смисловий компонент '**та, яка асоціюється із совістю**' (Для мене ти і совість, і душа, / І мій пролог в путі до епілогу – Довгий, 2009с, с. 25), – метафоричне уживання лексеми "пролог" у наведених рядках дозволяє говорити також про реалізацію розгляданого вище компонента '**та, що дає життя**'.

Ознака концепту '**та, яка асоціюється з природою**' реалізована в авторських рядках шляхом введення порівняльної конструкції "Як цвіт росини на листку зеленім"; ознака '**та, яка є духовним наставником/авторитетом**' експлікується уживаним композитом "сповідь-каяття", порівняймо: "Тебе люблю, як матір, як дитя, / Як цвіт росини на листку зеленім... / У цій житті, летючій і шаленій, / До тебе йду на сповідь-каяття" (Довгий, 2009с, с. 25). У цитованих рядках бачимо, що автор поруч зі згаданими вище додатково актуалізує індивідуально переосмислену концептуальну ознаку '**та, яка потребує захисту**' (уживає порівняльну конструкцію "як дитя"), художньо-поетична реалізація якої посилюється стереотипною '**та, яка надає захист**', асоційованою з лексемою "матір".

Завершують розглядану поезію рядки, у яких за допомогою сполук слів із атрибутивною (*єдине торжество, ласкаві, всепроникні очі*) та локативною семантикою (*у центрі світу*) автор актуалізує водночас і ознаку '**та, яка є духовним наставником/авторитетом**', і '**та, яка асоціюється з цілим світом**', і '**та, яка є найвищою цінністю**', порівняймо: "Бо ти моє єдине торжество / У центрі світу, а не на обоччі. / Твої ласкаві, всепрониклі очі / Пронизують усе моє єство" (Довгий, 2009с, с. 25).

Також одним із найпоширеніших смислових елементів розгляданого концепту в поетичній картині світу ліричного героя Олексія Довгого виступає елемент **'та, яка піклується'**. Така особливість сприйняття концептообразу МАТИ є цілком закономірною, оскільки, як зауважують Софі М. Мері, Р. Душинський та ін., покликаючись на теорію інтенсивного материнства Ш. Хейс, у сучасній культурі жінка виступає основним опікуном своєї дитини, позиціонуючи себе як турботлива і самовіддана особистість (Mary, ed. al., 2024): *"Тільки мати вміє пожаліти так, що затихає / найгостріший біль, тільки мати може / найчесніше порадити, тільки коло матері / людина почуває себе дитиною, тільки мати / дарує талант і розум..."* (Довгий, 2009d, с. 43), – стверджує із синівською вдячністю ліричний герой О. Довгого в поезії **"Жодне слово в світі не ввібрало стільки ласки..."**, яка не випадково має присвяту **"Марії"**. Означене ім'я, виступаючи в християнській традиції прецедентним, неминуче апелює до сакрального образу Діви Марії, Божої Матері, який часто у людській свідомості набуває такої ж значущості, як образ Бога, Господа (Жайворонок, 2006, с. 356). Аналізований смисловий елемент у низці художніх контекстів може додатково увиразнюватися низкою тактильних і тактильно-одоративних предикатів на кшталт *"постелити постіль"*, *"не будити"*, *"пахучі ромашки"*, *"духмяна постіль"* та ін., які, вказуючи на використання тієї або іншої репрезентативної системи, покликані формувати суб'єктивні "переживання" – представлення сприйнятого світу (Лакомська, 2020), порівняймо: *"Не журися, що синові важко, / Що так пізно приходить із піль. / Краще ти на пахучих ромашках / Постели йому, мамо, постіль. / Хай постить на постелі духмянній, / Як буває йому не завжди. / І зі сну не буди його рано, / Хоч і треба – його не буди!"* (Довгий, 2009b, с. 191). Як бачимо з наведеного вище контексту, субстантивні, ад'єктивні та вербативні лексеми допомагають авторові викликати у свідомості читача-реципієнта асоціації, пов'язані з відчуттями легкості, свіжості, відпочинку та спогадами дитинства (зокрема, і внаслідок контекстного дихотомійного поєд-

нання вербальних експлікантів образів матері та сина), створюючи при тім сакралізовано-терапевтичний для ліричного героя локус та пов'язуючи його з матір'ю, берегинею затишку.

Аналізований вище смисловий елемент **'та, яка асоціюється з природою'** більш виразно виявляється у віршових рядках, що містять як прямі номінації (*Мати Природа, Природа-мати*) чи присудкові складені конструкції (*Природа – це хвора мати* (Довгий, 2009d, с. 405)), так і лексеми "мати" / "матір", контекстуально асоційовані зі згаданим елементом завдяки введенню порівняльних конструкцій (*як матір'ю рідною*). Зауважимо, що актуалізація вказаної ознаки, як свідчить аналіз поетичних контекстів, пов'язується у свідомості ліричного героя з мотивами вразливості природи та її залежності від людини, порівняймо: *"Не крийся від вогню, не крийся від негоди, / Ти сам їх сотворив, тепер вертай назад. / Бо ти, один лиш ти у Матері Природи / Або слухняний син, або жорстокий кат"* (Довгий, 2009с, с. 170). Також мати-природа мислиться ліричним героєм як прародителька жіночого начала, образною еманациєю якого виступає, зазвичай, молода жінка, дівчина – *"Непотрібно їй ні барв, ні моди / Для очей чи лінії плеча... / Що є вище в матері-природи / За оце довірливе дівча?"* (Довгий, 2009с, с. 466), – бачимо, що запитальна конструкція *"Що є вище..."* у цитованих рядках посилює репрезентацію відповідного мотиву.

Звертає на себе увагу певне авторське розширення асоціативно-смислового поля розгляданого елемента – так, образ матері-природи в деяких текстах набуває додаткових функційних характеристик, цілком відмінних від традиційних. Зокрема, у поезії **"Життя – океан народжень і смертей"** ліричний герой, припускаючи на мить свою "вищість" над природою, не лише втрачає її сприяння та підтримку, а й опиняється перед загрозою знищення – читаємо: *"І коли я силкуюсь поставити себе над нею, / Природа-мати безжально вбиває мене. / А я навіть і не знаю про це"* (Довгий, 2009d, с. 26). Як бачимо, смисловий елемент **'та, яка асоціюється з природою'** в аналізованому контексті доповнюється мотивом знищення, смерті та загибелі, експлікованими вербаливом "вбиває".

Смислова репрезентація концепту МАТИ '**та, яка виконує соціальну роль дружини**' у поетичній мові О. Довгого представлена сурядними сполуками слів "*батько і мати*" та їхніми варіантами, а також поєднанням на рівні строфи чи речення лексем "*мати*" та "*батько*". На нашу думку, такі особливості використання мовних одиниць можуть свідчити про те, що для ліричного героя поета згадані дві соціальні ролі існують у тісному нерозривному зв'язку як дві рівновеликі величини у його художньому мікрокосмі, порівняймо: "*І голос чистий за поріг / Тече з прочиненої хати. / Там батько є і є ще мати, / І я їще там би бути міг...*" (Довгий, 2009с, с. 264), – бачимо зображення ідилічного локусу, експлікованого лексемою "*хата*", основою якого є батьки. Сакралізація локусу посилюється додатковим введенням лексеми "*височінь*" та художньо-поетичним зображенням неможливості для ліричного героя досягти її (*Та вже несла доросту / Мені до тої височині, / Де я колись і де я нині, / І де над вічністю хрести* – там само), – паралельно із сакралізацією експлікується наскрізний для поетичних текстів автора мотив відходу батьків у вічність, що, власне, художньо посилює вияв сакральності й недосяжності для ліричного героя відповідного локусу.

Концептуальну ознаку '**та, яка асоціюється з працею**', репрезентовану відповідним смисловим компонентом, у поетичній мові автора виражено контекстуальним поєднанням лексеми "*мати*" або похідних від неї (*материнський, материн*) та мовних одиниць на позначення атрибутів (*трудолюбна, стомлене, безсонна, мозольно*) чи реалій, семантично асоційованих із образом праці та важкої роботи (*руки, натомленість, піт*). На нашу думку, найбільш яскраво згадана ознака виявляється у поезії "**Материн вірш**", де можемо простежити додаткову актуалізацію компонентів '**та, яка є духовним наставником/авторитетом**' (лексема "*повчально*"), '**та, яка є найвищою цінністю**' (лексеми-актуалізатори "*молитися*", "*славити*"), а також '**та, що дає життя**' (процесуальний вербатив "*підводити*"), порівняймо: "*Відбилися думи і безсонні ночі / На материнськiм стомленiм чолi. / Молiтьсiя, люди, на слова*

*пророчі / Та славте матір на своїй землі. / Бо лиш її
натомленість печальна / Підводить серце, тіло і слова. / Из рук
її мозольно і повчально / Ростуть пташата, квіти і трава"*
(Довгий, 2009б, с. 347).

Згадана нами вище ознака **'та, яка виконує соціальну роль стосовно дітей'** реалізується в авторських контекстах через актуалізацію митцем народно-пісенних мотивів із традиційними для фольклорної поезики образами матері, сина чи доньки. Так, у вірші **"Озеречко"** мати мислиться ліричною героїнею певним "цензором", найвищим авторитетом, який дає дозвіл на стосунки, про що свідчить уживання у звертанні до матері (тут – неньки) вербатива в наказовому способі *"пусти"*, порівняймо: *"Пусти, ненько, на годину, / Поки темінь всюди. / Бо все 'дно того хлопчину / Цілувати буду"* (Довгий, 2009с, с. 430). Певне зниження соціальної функції "давання дозволу на стосунки" спостерігаємо в текстовій кореляції образів матері та сина в поезії **"Народний мотив"**. Уживані вербативи *"вийшла"*, *"глянула"* без додаткових процесуальних лексем-маркерів активної діяльності в зображуваному сценарії підтверджує сказане – мати для ліричного героя тут радше виступає в іпостасі порадниці чи навіть друга – з нею просто діляться – читаємо: *"Вийшла мати на поріг. Глянула: "Ой ненько! / Де ж ти, синку, відишукав отаку / гарненьку?" / "Я в долині, мамо, був. Майстрував / сопілку. / Під калиною впіймав, думав – перепілку"* (Довгий, 2009с, с. 440).

Дискусія і висновки

Проведене дослідження особливостей вербальної репрезентації концепту МАТИ в поетичній мові Олексія Довгого дозволяє стверджувати, що означений концепт реалізується в поезії автора шляхом уведення низки художніх образів, які прямо або через асоціації та контекст експлікують його. Зокрема, поет, уживаючи лексеми *"мама"*, *"мати"*, *"матір"* та прості й складені похідні від них на зразок *"ма"*, *"мамочка"*, *"жінка-мати"*, *"материнський"* і подібні, актуалізує у свідомості реципієнта відповідний образ, який контекстуально посилюється вербалізованими атрибутами, функціями чи асоціа-

тивно пов'язаними образами та реаліями. Як бачимо з розгляданих поезій, митець практично не використовує ізольованих нейтральних слововживань – художній контекст дозволяє йому реалізувати в тому чи іншому тексті зазначений концепт шляхом актуалізації його основних атрибутів, представлених на лексичному рівні мови семантичними компонентами лексеми "мати". З огляду на природу поетичного тексту та особливості образної його організації, автор у більшості випадків у межах одного контексту реалізує одночасно кілька смислових елементів, що дозволяє посилити художній вияв образу матері, репрезентуючи більш точно актуальність для ліричного героя тих або інших його рис в кожній конкретній реалізації. Найбільш поширеними, на нашу думку, слід вважати такі ознаки концепту МАТИ: 'та, яка є Берегинею роду/народу', 'та, що дає життя', 'та, яка є близькою/рідною', 'та, яка асоціюється з Батьківщиною', 'та, яка піклується', 'та, яка асоціюється з природою', 'та, яка виконує соціальну роль дружини', 'та, яка є духовним наставником/авторитетом', 'та, яка асоціюється з працею', 'та, яка є найвищою цінністю', 'та, яка асоціюється з цілим світом', 'та, яка асоціюється із совістю', а 'та, яка виконує соціальну роль стосовно дітей'.

Під час проведення дослідження нами на образному рівні тексту було виявлено активну кореляцію образів матері та жінки, що дозволило припустити наявність взаємозв'язку між означеними концептами в картині світу ліричного героя та реалізації в ній, імовірно, певної ієрархічної моделі взаємодії. Тому вважаємо за доцільне висвітлити особливості зазначеної кореляції надалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Асмаковська, Г. Г. (2024). Концепт "МАТИ" у мовотворчості Б. Антоненка-Давидовича. *Збірник наукових праць "Нова філологія"*, 93, 14–21. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-93-2>

Баргіш, С. (2011). Культурні моделі концепту "материнство" та способи їх реалізації у дитячій поезії : на матеріалі творчості Марійки Підгірянки. *Studia Methodologica*, 31, 192–197. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/2606>

Білодід, І. Бурячок, А., Винник, В. та ін. (Ред.). (1973). *Словник української мови*: [в 11 т.]. Т. 4: І–М. Наукова думка.

Вільчинська, Т. (2017). Концепт "війна": особливості мовної об'єктивації в газетному дискурсі. *Лінгвістичні студії*, 34, 110–114. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=lin gst_2017_34_16

Голобородько, К. (2010). *Ідіостиль Олександра Олеся: лінгвокогнітивна інтерпретація: монографія*. ХІФТ.

Добрушина, М. Ю. (2023). Номінативне поле та номінативний простір концепту LANGUAGE POLICY: теоретичний аспект. *Мова. Література. Фольклор*, 2, 16–22. <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2022-2-2>

Довгий, О. (2009а). *Вибрані твори: Т. 1. Доторки блискавки*. Укр. письменник.

Довгий, О. (2009б). *Вибрані твори: Т. 2. Дихання вічності. Восьмивірші*. Укр. письменник.

Довгий, О. (2009с). *Вибрані твори: Т. 3. Дереворити*. Укр. письменник.

Довгий, О. (2009д). *Вибрані твори: Т. 4. Келих троянд*. Укр. письменник.

Жайворонок, В. (2006). *Знаки української етнокультури : словник-довідник*. Київ.

Коцур, В. Потапенко, О., Куйбіда, В. (Ред.). (2015). *Енциклопедичний словник символів культури України*. ФОП Гаврищенко В. М.

Лакомська, І. В. (2020). Візуальні предикати в структурі медійних фразеологізмів: сугестійний аспект. *Записки з українського мовознавства*, 251–259. <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2020.27.206546>

Ніка, О. (2013). Концепт як барокова стилістична фігура (на матеріалі писемних пам'яток другої половини XVII ст.). *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: збірник наукових статей*, 2(22), 211–216.

Полюжин, М. (2015). Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*, 4, 212–222. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/7847>

Сидоренко, І. (2018). Методика опису художнього концепту в сучасних антропологічних дослідженнях. *Закарпатські філологічні студії*, 6, 117–122. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/59381>

Скаб, М. (2008). *Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери*. Рута.

Сукаленко, Т. М. (2010). Метафоричне вираження концепту ЖІНКА в українській мові. *Vydavnychyi Dim Dmytra Buraho*.

Трессидер, Дж. (1999). *Словарь символів*.

Хоменська, І. В. (2016). *Вербалізація концепту Україна в українському художньому дискурсі* [Дис. канд. філол. наук, Національний педагогічний університет імені П. Драгоманова]. Digital Repository Dragomanov Ukrainian State University. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/40885>

Яковлева, В. Б. (2009). *Вербалізація концепту сім'я в українській мовній картині світу* [Дис. канд. філол. наук, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди]. <https://uacademic.info/ua/document/0409U000694#>!

Barak-Brandes, S. (2016). "And she does it all in heels": mothers in contemporary Israeli TV commercials. *Feminist Media Studies*, 17(2), 215–230. <https://doi.org/10.1080/14680777.2016.1178160>

Cino, D. (2020). Constructing and De-constructing the "Good" Mothering Framework Online: a Pedagogical Analysis. *Encyclopaideia*, 24(58), 75–86. <https://doi.org/10.6092/issn.1825-8670/10747>

Gogoladze, Tamar & Barbakadze, Ketevan. (2023). The Concept of Motherhood in a Modern Fiction Text (Mother's Time by G. Sosiashvili). "Intercultural dialogues" transactions, 7. <https://doi.org/10.52340/idw.2023.47>

Mary, S. M., Duschinsky, R., Davis, L., Dunnett, S., & Coughlan, B. (2024). Representations of motherhood in the media: a systematic literature review. *Information, Communication & Society*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2024.2348020>

Mcquillan, Julia & Greil, Arthur & Shreffler, Karina & Tichenor, Veronica. (2008). The Importance of Motherhood Among Women in the Contemporary United States. *Gender & society : official publication of Sociologists for Women in Society*, 22. 477–496. <https://doi.org/10.1177/0891243208319359>

McRobbie, A. (2015). Notes on the Perfect: Competitive Femininity in Neoliberal Times. *Australian Feminist Studies*, 30(83), 3–20. <https://doi.org/10.1080/08164649.2015.1011485>

REFERENCES

Asmakovska, G. H. (2024). The concept "MOTHER" in language creation of B. Antonenko-Davydovych. *Zbirnyk naukovykh prats "Nova*

filolohiia", 93, 14–21 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-93-2>

Barak-Brandes, S. (2016). "And she does it all in heels": mothers in contemporary Israeli TV commercials. *Feminist Media Studies*, 17(2), 215–230. <https://doi.org/10.1080/14680777.2016.1178160>

Bartish, S. (2011). Cultural models of the concept of "motherhood" and ways of their implementation in children's poetry: based on the work of Marija Pidgirjanka. *Studia Methodologica*, 31, 192–197 [in Ukrainian]. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/2606>

Bilodid, I., Buriachok, A., Hnatiuk, H. et al. (Eds.). (1973). *Dictionary of the Ukrainian language*: [in 11 vol.]. 4: I–M. Naukova dumka [in Ukrainian].

Cino, D. (2020). Constructing and De-constructing the "Good" Mothering Framework Online: a Pedagogical Analysis. *Encyclopaideia*, 24(58), 75–86. <https://doi.org/10.6092/issn.1825-8670/10747>

Dobrushyna, M. (2023). Nominative field and nominative space of the concept LANGUAGE POLICY: theoretical outlook. *Mova. Literatura. Fol'klor*, 2, 16–22 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2022-2-2>

Dovhyi, O. (2009a). *Selected works: Vol. 1. The touches of lightning*. Ukr. pysmennyk [in Ukrainian].

Dovhyi, O. (2009b). *Selected works: Vol. 2. The breath of eternity*. Octopus. Ukr. pysmennyk [in Ukrainian].

Dovhyi, O. (2009c). *Selected works: Vol. 3. Derevoryty*. Ukr. pysmennyk [in Ukrainian].

Dovhyi, O. (2009d). *Selected works: Vol. 4. The Glass of roses*. Ukr. pysmennyk [in Ukrainian].

Gogoladze, Tamar & Barbakadze, Ketevan. (2023). The Concept of Motherhood in a Modern Fiction Text (Mother's Time by G. Sosiashvili). *"Intercultural dialogues" transactions*, 7. <https://doi.org/10.52340/idw.2023.47>

Goloborodko, K. (2010). *Idiostyle of Oleksandr Oles: linguistic-cognitive interpretation*: monograph. KHIFT [in Ukrainian].

Homens'ka, I. (2016). *Verbalization of the concept Ukraine in the Ukrainian literary discourse* [Candidate's dissertation, National Pedagogical Dragomanov University]. Digital Repository Dragomanov Ukrainian State University [in Ukrainian]. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/40885>

Kocur, V. Potapenko, O., Kujbida, V. et al. (Eds.). (2015). *Encyclopedic dictionary of cultural symbols of Ukraine*. FOP Gavryshenko V. M. [in Ukrainian].

Lakomska, I. (2020). Visual predicates in the structure of media phraseologisms: suggestive aspect. *Zapysky z ukraïnskoho movoznavstva*, 251–259 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2020.27.206546>

Mary, S. M., Duschinsky, R., Davis, L., Dunnett, S., & Coughlan, B. (2024). Representations of motherhood in the media: a systematic literature review. *Information, Communication & Society*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2024.2348020>

Mcquillan, Julia & Greil, Arthur & Shreffler, Karina & Tichenor, Veronica. (2008). The Importance of Motherhood Among Women in the Contemporary United States. *Gender & society : official publication of Sociologists for Women in Society*, 22. 477–496. <https://doi.org/10.1177/0891243208319359>

McRobbie, A. (2015). Notes on the Perfect: Competitive Femininity in Neoliberal Times. *Australian Feminist Studies*, 30(83), 3–20. <https://doi.org/10.1080/08164649.2015.1011485>

Nika, O. (2013). The concept as a baroque stylistic figure (on the material of written monuments of the second half of the 17th century). *Novi doslidzhennia pamiatok kozatskoi doby v Ukraini: zbirnyk naukovykh statei*, 2(22), 211–216 [in Ukrainian].

Polyuzhyn, M. (2015). Notion, Concept and Its Structure. *Naukovyi visnyk Shidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Filolohichni nauky. Movoznavstvo*, 4, 212–222 [in Ukrainian]. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/7847>

Skab, M. (2008). *Patterns of conceptualization and linguistic categorization of the sacred sphere*. Ruta [in Ukrainian].

Sukalenko, T. (2010). *Metaphorical expression of the concept WOMAN in the Ukrainian language*. Vydavnychi Dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].

Sydorenko, I. (2018). The method of describing the artistic concept in modern anthropological research. *Zakarpatski filolohichni studii*, 6, 117–122 [in Ukrainian]. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/59381>

Tressider, Dzh. (1999). *Dictionary of symbols* [in Russian].

Vilchynska, T. (2017). Concept "WAR": peculiarities of lingual instantiation in newspaper text. *Linhvistychni studii*, 34, 110–114 [in Ukrainian]. http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgibis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=lingst_2017_34_16

Yakovljeva, V. (2009). Verbalization of the family concept in the Ukrainian linguistic worldview [Candidate's dissertation, H. S. Skovoroda

Kharkiv National Pedagogical University]. [in Ukrainian]. <https://uacademic.info/ua/document/0409U000694#>!

Zhaivoronok, V. (2006). *Signs of Ukrainian Ethnoculture*: Dictionary Directory [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 22.11.24

Прорецензовано / Revised: 06.12.24

Схвалено до друку / Accepted: 12.12.24

Oleksandr STROKAL, PhD (Philol.), Assist.

ORCID ID: 0000-0002-9229-2711

e-mail: o.strokal@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine

VERBALIZATION OF CONCEPT *MOTHER* IN OLEKSII DOVHIY'S POETIC LANGUAGE

Background. *Human knowledge about the environment exists in human consciousness in the form of certain mental formations called concepts. The concept MOTHER in the poetic worldview of the lyrical hero forms a unique conceptual space, as it combines both numerous collective traditional ideas and an individual author's interpretation of it. In the poetic language, the specified concept is implemented by actualizing of its signs by the semantic components of the lexeme "mother".*

Topicality. *The lexemes that denote the semantic components of the lexeme "mother" act as a unique language material that reflects the collective experience of humanity and ethnicity. In a poetic text, such units are expressions of the author's style. Purpose: to characterize the peculiarities of the linguistic explication of the concept MOTHER and related signs and realities on the basis of Oleksii Dovhiy's poetic texts. Task: to consider the grammatical, semantic, stylistic, individual-author's characteristics of using the language units denoting the concept MOTHER, its signs and images associated with them.*

Methods: *general scientific methods (descriptive with analysis and synthesis, induction and deduction, classification and systematization); special linguistic methods (conceptual analysis, lingual and poetic analysis).*

Results. *The article emphasizes the special role of verbalizers in the display of various types of signs of the concept MOTHER in the poetic text. On the basis of the language material, the most used actualizations of the corresponding signs represented by the semantic components of the lexeme "mother" were investigated. Explicative units of such components were analyzed according to their grammatical and semantic-stylistic features.*

It is stated in the study that the actualization of the concept MOTHER in author's poetic language occurs due to the use of simple and complex noun units and their derivatives, as well as due to the introduction of lexemes, which in the context create artistic images associated with the corresponding semantic components.

Conclusions. *The author of the article substantiates the importance of using lexemes denoted the semantic components of the lexeme "mother" in the poetic text. The researcher emphasized the author's manner of simultaneous actualization of several semantic components of the lexeme "mother", which allows the poet to more accurately convey the assessment and significance of the relevant realities in the worldview of the lyrical hero.*

Keywords: *mother, concept, symbol, sacral locus, linguistic worldview, Oleksii Dovhiy's poetry.*

Автор заявляє про неаявність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses, or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.